

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

18.12.2025. Nr. 1-6/8

Uz 27.11.2025 1-03.5/270/2025

Latvijas Republikas Satversmes tiesai
tiesa@satv.tiesa.gov.lv

Par informācijas sniegšanu lietā Nr. 2025-23-01

Satversmes tiesa 2025.gada 4.jūlijā ir ierosinājusi lietu Nr.2025-23-01 "Par Fiziskās personas atbrīvošanas no parādsaistībām likuma 4.panta pirmās daļas 2.un 5.punkta un 5.panta pirmās daļas 2.punkta un 2.¹daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1.pantam un 105.panta pirmajiem trim teikumiem", turpmāk - lieta Nr.2025-23-01, pēc SIA "GelvoraSergel", turpmāk – Pieteikuma iesniedzēja, pieteikuma (ieteikums Nr.112/2025), turpmāk – Pieteikums.

Pieteikumā Pieteikuma iesniedzēja ir lūgusi atzīt Fiziskās personas atbrīvošanas no parādsaistībām likuma, turpmāk – Atbrīvošanas likums, 4.panta pirmās daļas 2.un 5.punktu un 5.panta pirmās daļas 2.punktu un 2.¹daļu, turpmāk kopā – Apstrīdētās normas, par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes, turpmāk – Satversme, 1.pantam un 105.panta pirmajiem trim teikumiem. Latvijas Republikas Saeima, turpmāk – Saeima, atbildes rakstā, turpmāk – Atbildes raksts, šādai nostājai nav pievienojusies.

Ar Satversmes tiesas 2025.gada 14.oktobra lēmumu lietā Nr.2025-23-01 esmu atzīta par pieaicināto personu un līdz 2025.gada 14.novembrim aicināta rakstveidā izteikt viedokli par jautājumiem, kuriem var būt nozīme lietā Nr.2025-23-01. Tādejādi lietā Nr.2025-23-01 Satversmes tiesai esmu rakstveidā sniegusi 2025.gada 13.novembra pieaicinātās personas viedokli Nr.1-6/7, turpmāk – Viedoklis.

Ar Satversmes tiesas tiesneša Jāņa Neimaņa 2025.gada 27.novembra vēstuli Nr.1-03.5/270/2025 "Par informācijas sniegšanu lietā Nr.2025-23-01", turpmāk – Vēstule, esmu aicināta līdz 2025.gada

30.decembrim rakstveidā izteikt viedokli, sniedzot atbildes uz Vēstulē papildus formulētajiem jautājumiem.

Ievērojot iepriekš minēto, ar šo vēršu Satversmes tiesas uzmanību uz turpmāk secīgi izklāstītajiem argumentiem un apsvērumiem Vēstulē ietvertu jautājumu secībā.

Atbrīvošanas likuma 2.panta pirmā daļa tieši noteic: “Fiziskās personas atbrīvošana no parādsaistībām ir tiesiska rakstura pasākumu kopums, kas fiziskajai personai, ja tai **mantiskā stāvokļa un ienākumu dēļ nav iespēju nokārtot parādsaistības**, kuras radušās no patērētāja kreditēšanas līguma Patērētāju tiesību aizsardzības likuma izpratnē, kurām iestājies izpildes pienākums un kuras neatbilst Maksātnespējas likumā noteiktajām fiziskās personas maksātnespējas procesa pazīmēm (turpmāk — parādsaistības), dod iespēju tikt atbrīvotai no parādsaistībām, kā arī palīdz stiprināt attiecīgās personas finanšu pratību.” (aut. izcēlums). Jau Viedoklī (sk. 18.lpp.) uzsvērts, ka šis regulējums tieši sasaista fiziskās personas mantisko stāvokli un ienākumus ar spēju nokārtot savas saistības, kas uzņemtas kreditēšanas ceļā. Jāuzsver, ka mantiskais stāvoklis ir plašāks jēdziens par personas ienākumiem, jo persona var negūt ienākumus, bet mantā ietilpstošie aktīvi var būt pilnībā pietiekami saistību izpildei pret kreditoriem.

Tādejādi likumdevējs Atbrīvošanas likumā tiešā veidā ir noteicis personas mantisko stāvokli kā kritēriju, kas kalpo par pamatu tam, lai fizisku personu varētu atbrīvot no patērētāju kreditēšanas ceļā uzņemtajām saistībām. Neraugoties uz minēto, ar Apstrīdētajām normām ir tikušas pieļautas atkāpes no šāda arī pašlaik likumā noteikta regulējuma. Tas, pirmkārt, apliecina likumdevēja nekonsekvenci, bet otrkārt, tas disonē ar saistību tiesību būtību.

Saistību tiesības prezumē uzticību un ir jāņem vērā, ka izpildījums ir atkarīgs no parādnieka (Sinaiskis V. Latvijas civiltiesību apskats. Lietu tiesības. Saistību tiesības. Rīga: Latvijas Juristu biedrība, 1996, 127.lpp.).

Kā norādīts juridiskajā literatūrā, tad: “Kreditoram draud divējādas briesmas: “1.tam var būt šaubas, ka parādniekam nebūs mantas, ar ko parādu nokārtot vai atlīdzināt eventuēlos zaudējumus, un 2. ka parādniekam nebūs gribas saistību izpildīt.” (sk. Čakste K. Civiltiesības. Lekcijas. Raksti. Rīga: Zvaigzne ABC, 2011,140.lpp.).

Papildus pacta sunt servanda principam, kas nostiprināts Civillikuma 1587.pantā, arī saistību pastiprināšanas līdzekļi Civillikumā ir vērsti uz to, lai vairotu iespējamību kreditoram no parādnieka sagaidīt saistības izpildījumu – darbību ar mantisku vērtību vai atturēšanos no tās.

Saistību pastiprināšanas līdzekļi kalpo tam, lai mazinātu riskus, ka parādniekam nebūs: 1) gribas izpildīt saistību; 2) mantas, lai to izdarītu (sk. Torgāns K. Saistību tiesības. I daļa. Mācību grāmata. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 88.lpp.).

Šādas uz saistību tiesībām plašākā nozīmē vērstas atziņas ir vienlīdz aktuālas arī kreditēšanas jomā, jo: “[...] kredīta darījumos ir uzticības moments, vismaz ticība, ka kredīta ņēmējam būs griba un arī iespēja izdarīt pretpakalpojumu, bet ja tādas gribas trūktu, būs iespējams tiesiskā ceļā piespiest pildīt saistības.” (sk. Latviešu konversācijas vārdnīca. Rīga: A.Gulbja apgādība, 1933,17972.šķirkļis).

Iepriekš aplūkotās atziņas ir pamats secinājumam, ka jebkuras saistības izpilde ir atkarīga no vienlaikus divu priekšnoteikumu esamības: 1) parādnieka gribas saistību izpildīt; 2) iespējas to izdarīt, ko veido mantā ietilpstošie aktīvi un tiesības brīvi rīkoties ar tiem.

Tieši mantā ietilpstošie aktīvi un tiesības brīvi rīkoties ar tiem raksturo personas mantisko stāvokli aspektā, kas vistiešāk ietekmē izdarāmo novērtējumu par nepieciešamību sniegt atbalstu personai Atbrīvošanas likuma izpratnē. To apliecina tas, ka nevienam citam aspektam (personas vēlmei pildīt saistības, iespējam nākotnē gūt ienākumus, lielākiem izdevumiem, kas saistīti ar bērnu skaitu vai citiem ģimenes apstākļiem utt.) pašiem par sevi nav izšķirošas nozīmes iespējās pildīt savas saistības. Tikai mantiskais stāvoklis (aktīvu un pasīvu kopums) var kalpot par kritēriju, lai varētu spriest par personas spējām izpildīt uzņemtās mantiska rakstura saistības.

No tā secināms, ka personas mantiskais stāvoklis var būt vienīgais kritērijs, pēc kura taisnīgi un tiesiski var identificēt tos subjektus, kuriem ir nepieciešams atbalsts veidā, kādu ir noteicis likumdevējs Atbrīvošanas likumā.

Kā minēts Viedoklī (sk. 14.lpp.), tad ar Apstrīdētajām normām noteiktajam pamattiesību ierobežojumam ir legītīmi mērķi – sabiedrības labklājības un citu personu tiesību aizsardzības intereses. Šāda atziņa izriet no vairākiem savstarpēji saistītiem aspektiem. Ar Apstrīdētajām normām paredzētais mehānisms ir vērsts uz noteiktas personu grupas reintegrāciju ekonomiskajā apritē.

Tas, pirmkārt, veicina visas sabiedrības labklājību, jo tādejādi tiek stimulēta civiltiesiskā apgrozība un vienlaikus mazināts potenciālais slogs, kāds sabiedrībai kopumā varētu rasties dažādu cita atbalsta mehānismu veidā (sociālie pabalsti, mājokļa jautājumu risināšana u.c.).

Otrkārt, ar Apstrīdētajām normām paredzētais mehānisms noteiktā veidā aizsargā citu personu tiesības civiltiesiskās apgrozības kontekstā. Kā uzsvērts juridiskajā literatūrā, tad saistību tiesības ir relatīvas tiesības, kurās dalībnieku skaits ir konkrēts (sk. Torgāns K. Saistību tiesības. I daļa. Mācību grāmata. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 14.-15.lpp.). Tātad, atšķirībā no lietu tiesību absolūtās dabas, šādas tiesiskas attiecības pastāv starp individualizētiem tiesību subjektiem.

Fiziskās personas, kuras tiks atbrīvotas no saistībām, kas uzņemtas patērētāju kreditēšanas ietvaros, neizbēgami iesaistīsies citās privāttiesiskajās attiecībās. Tas notiks vai nu ar noteiktu gribas izteikumu, piemēram, slēdzot tiesiskus darījumus ar ikdienišķu vai mazāk ikdienišķu raksturu vai apjomu, vai neatkarīgi no šo personu gribas. Kā noteikts Civillikuma 1402.pantā, tad: "Saistību tiesības rodas vai nu no tiesiska darījuma, vai no neatļautas darbības, vai pēc likuma." Tātad saistības personai var rasties ne tikai ar tiesiska darījuma palīdzību, bet arī prettiesiskas rīcības rezultātā un, protams, arī uz likuma pamata. Tādejādi likumdevējs, ieviešot mehānismu, ar kura palīdzību fiziskā persona spēj atkārtoti integrēties civiltiesiskajā apgrozībā, rada priekšnoteikumus tam, ka šādai personai nākotnē var būt mantā ietilpstoši aktīvi, kas var tikt izmantoti citu saistību izpildei. Tas nozīmē, ka no parādsaistībām atbrīvoto fizisko personu potenciālajiem kreditoriem nākotnē var tikt radīts labvēlīgāks stāvoklis, jo pastāv lielāka iespēja, ka tie sagaidīs saistības izpildījumu. Tādejādi tiek aizsargātas citu personu intereses (sal. sk. Satversmes tiesas 2015.gada 29.aprīļa sprieduma lietā Nr.2014-31-01 14.punktu, Satversmes tiesas 2018.gada 11.oktobra sprieduma lietā Nr.2017-30-01 14.punktu).

Tātad ar Apstrīdētajām normām noteiktajam pamattiesību ierobežojumam ir legītīmi mērķi – sabiedrības labklājības un citu personu tiesību aizsardzības intereses.

Kā minēts Viedoklī (sk. 17.lpp.), tad likumdevējs gan kontekstā ar Atbrīvošanas likuma 5.panta pirmās daļas 2.punktu, gan 5.panta 2¹daļas regulējumu nav līdzsvarojis visu subjektu intereses. Atšķirīgo regulējumu Saeima Atbildes rakstā skaidro ar to, ka minētajiem kreditēšanas pakalpojumiem ir raksturīga lielāka elastība iespējamo parādsaistību apmērā, kas tādejādi padara par neiespējamu tiem noteikt pienākumu segt vismaz 20 procentus no to apmēra (sk. Atbildes raksta 9.lpp.).

Šādam pieejamībai nevar pievienoties. Patērētāju kreditēšana ir mantiska rakstura civiltiesiskas attiecības, kuras vērā ņemamā detalizācijas pakāpē reglamentē normatīvie akti. Tā, piemēram, Ministru kabineta 2016.gada 25.oktobra noteikumu Nr. 691 "Patērētāju kreditēšanas noteikumi" 59.punkts tieši paredz līguma par pārsnieguma kredītu satura elementus. Minētais regulējums citstarp noteic, ka līgumā par pārsnieguma kredītu jānorāda kredīta kopējā summa un izmantošanas nosacījumi (sk. 59.4.apakšpunktu), kā arī informācija par visām piemērojamām aizņēmuma likmēm (sk. 59.5.apakšpunktu). Tādejādi jau no regulējuma, kas noteiktā pakāpē ierobežo līguma satura izvēles brīvību, ir secināms, ka darījuma dalībniekiem ne tikai ir iespējas fiksēt savstarpējo saistību apmēru, bet tas tieši ir atspoguļojams jau līgumā. No tā secināms, ka patērētāju kreditēšanas tiesisko attiecību daba neizslēdz iespēju fiksēt naudas līdzekļu plūsmu, kā arī identificēt parādsaistību apjomu.

Tas nozīmē, ka likumdevējs nav pietiekami pamatojis atšķirīgo pieeju Atbrīvošanas likuma 5. panta pirmās daļas 3. punktā un 5. panta 2¹ daļā. Apstākļos, kuros iztrūkst pienācīga pamatojuma, kā arī ņemot vērā patērētāju kreditēšanas tiesiskās attiecības būtību, ir secināms, ka **Atbrīvošanas likuma 5. panta pirmās daļas 3. punktā un 5. panta 2¹ daļā ietvertais atšķirīgais regulējums nav noteikts pamatoti.**

Atbrīvošanas likums vispārīgi tiek piemērots gadījumos, kuros patērētājs nav izpildījis savas mantiska rakstura saistības pret kreditoru. Tas nozīmē, ka fiziskā persona ir pārkāpusi noslēgtā likuma noteikumus un nav bijusi godprātīga darījuma dalībniece. Kā minēts iepriekš, tad saistību tiesībās kreditors sagaida saistību izpildi, taču pastāv divi aspekti, kas var negatīvi ietekmēt kreditora intereses un tiesības: 1) parādnieka nevēlēšanās saistību izpildīt; 2) parādnieka nespēja uzņemtās saistības izpildīt, kas izpaužas mantas aktīvu neesamībā vai neiespējamībā ar tiem rīkoties.

Ar Atbrīvošanas likumu kreditoriem ir noteikts tāds tiesiskais režīms, kas neparedz iespējas pilnībā pārliecināties par fiziskās personas mantisko stāvokli, kas var būt vienīgais kritērijs, ar kura palīdzību ir identificējams subjekts, kuram varētu sniegt atbalstu veidā, kādu likumdevējs ir paredzējis Atbrīvošanas likumā.

Īpaši jāuzsver, ka šāds regulējums pastāv apstākļos, kuros kreditoram ir jāpaļaujas uz tādas fiziskās personas godaprātu, kas vismaz vienu reizi patērētāju kreditēšanas tiesiskajās attiecībās jau nav bijusi godprātīga un disciplinēta.

Tādejādi ir pamats secinājumam, ka kreditoriem Atbrīvošanas likumā noteiktās tiesības ir iluzoras. Proti, kreditoriem ir jāpaļaujas, ka persona, kuras darījumu vēsture neliecina par konsekventu un godprātīgu rīcību mantiskajās attiecībās, godprātīgi izlietos iespēju atbrīvoties no savām mantiska rakstura saistībām, kas tikušas uzņemtas ar patērētāju kreditēšanas palīdzību.

Civiltiesībās vispārīgi saistību izpilde nevar tikt atstāta tikai saistītās personas brīvai izvēlei. Šādi līgumi, kuros parādnieks drīkst nevēlēties pildīt savas saistības, nav spēkā (sk. Torgāns K. komentārs Civillikuma 1556.pantam. Grām.: Latvijas Republikas Civillikuma komentāri: Ceturtā daļa. Saistību tiesības. Autoru kolektīvs prof.K.Torgāna vispārīgā zinātniskā redakcijā.-Rīga: Mans īpašums, 2000, 106.lpp.). Tādejādi ir nostiprināts patvaļas noliegums civiltiesībās, kas ir vērsts uz civiltiesiskās apgrozības stabilitātes nodrošināšanu.

No minētā ir secināms, ka **Atbrīvošanas likuma regulējums, kas liedz iespējas kreditoram vērsties tiesā, lai pārliecinātos par to, ka fiziskās personas mantiskais stāvoklis patiešām liedz iespējas izpildīt uzņemtās saistības, nav pamatots un atbilstošs valsts tiesību sistēmai.**

Kā minēts iepriekš (sk. arī Viedokļa 16., 17.lpp.), tad likumdevējam, nosakot specifisku regulējumu, kas paredz iespējas atbrīvoties no saistībām uz cita tiesību subjekta rēķina, bija jālīdzsvaro iesaistīto tiesību subjektu intereses. Satversmes tiesa ir norādījusi, ka no taisnīguma principa izriet nepieciešamība iespēju robežās līdzsvarot pretrunīgās iesaistīto pušu intereses (sk. Satversmes tiesas 2018.gada 6.jūnija sprieduma lietā Nr.2017-21-01 19.punktu).

No Atbrīvošanas likuma regulējuma var secināt, ka likumdevējs nav izpildījis pienākumu līdzsvarot no parādsaistībām atbrīvojamās fiziskās personas un šīs personas kreditora intereses. Likumdevējs, nepamatoti atsakoties no personas mantiskā stāvokļa kā vienīgā piemērotā kritērija fiziskas personas atbrīvošanai no patērētāju kreditēšanā uzņemtajām saistībām, vienlaikus nav paredzējis pienācīgus kreditoru interešu un tiesību aizsardzības mehānismus.

Civillikuma 1732.pants tieši noteic, ka: "Saistību tiesības, tāpat kā visas privāttiesības, aizsargājamas tikai tiesas ceļā; tādēļ neviens nedrīkst meklēt savas tiesības patvaļīgi un vardarbīgi." Latvijas tiesību sistēma balstās uz personas iespējām savas materiālajās tiesību normās noteiktās tiesības aizsargāt veidā, kas patiesi nodrošina šo tiesību aizsardzību pat ar piespiedu mehānismu palīdzību. Minētais saskan arī ar tiesību zinātnē izdarītajiem secinājumiem, ka: "Materiālām normām pašam par sevi nevar būt nozīmes, ja negādā par to aizsardzību un ja par to pārkāpšanu vainīgo nevajā kāda ārēja vara, kāda zināma iestāde, kurai ir pietiekoši līdzekļi piespiest pārkāpēju

ievērot tiesības un likumus.” (Bukovskis V. Civīlprocesa mācības grāmata. Rīga: Autora izdevums, 1933, 13.lpp.).

Ir saprotama likumdevēja vēlme veicināt civiltiesisko apgrozību un ekonomiskajā aprītē atkārtoti integrēt tās personas, kuras savulaik nav spējušas nokārtot savas mantiska rakstura saistības, taču šāds mērķēts atbalsts var tikt ieviests tikai veidā, kas ir samērīgs. Jāuzsver, ka likumdevēja radītajam risinājumam vienlaikus ir jāatspoguļo tiesību un interešu līdzsvars. Mantiskā sloga pārlikšana tikai uz vienu no mantiska rakstura tiesiskajās attiecībās iesaistītajiem subjektiem neapliecina tiesību un interešu līdzsvaru.

Satversmes tiesa patērētāju kreditēšanas kontekstā ir norādījusi, ka: “Izvērtējot, vai ar apstrīdēto normu ir panākts taisnīgs līdzsvars starp patērētāju un kredīta devēju tiesībām, Satversmes tiesai ir jānoskaidro, vai ar šajā normā ietverto ierobežojumu kredīta devēju komercdarbība tiek traucēta tādējādi, ka pēc būtības tiek atņemta tiem izsniegto licenču jēga.” (sk. Satversmes tiesas 2020.gada 12.februāra sprieduma lietā Nr.2019-05-01 24.3.punktu).

Minētās atziņas ir attiecināmas arī uz lietā Nr.2025-23-01 analizējamo tiesisko problemātiku, jo patērētāju kreditēšanas pakalpojumu sniedzējiem tiek noteiktā veidā liegtas iespējas atgūt finanšu līdzekļus no fiziskajām personām. Šāds mērķēts atbalsts, kas ietērpts Atbrīvošanas likumā, ir pretrunā ar valsts akceptēta uzņēmējdarbības modeļa pamatprincipiem, kā arī vienlaikus neatspoguļo likumdevēja centienus līdzsvarot iesaistīto pušu intereses, jo kreditoriem pašlaik noteiktie tiesību aizsardzības mehānismi ir iluzori.

Tādejādi secināms, ka Atbrīvošanas likuma regulējums, kas pieļauj iespēju bez pienācīga fiziskās personas mantiskā stāvokļa novērtējuma atbrīvot to no saistībām, padara patērētāju kreditēšanas pakalpojumu sniedzēja darbību par neatbilstošu tās būtībai, jo licencētai darbībai šādā aspektā zūd jēga.

Ar cieņu

tiesībsardze

Karina Palkova